

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

7 mai 2019 *

„Trimitere preliminară – Directiva 98/5/CE – Acces la profesia de avocat – Călugăr care a dobândit calificarea profesională de avocat în alt stat membru decât statul membru gazdă – Articolul 3 alineatul (2) – Condiția privind înscrierea la autoritatea competentă din statul membru gazdă – Certificat care atestă înscrierea la autoritatea competentă din statul membru de origine – Refuzul înscrierii – Norme profesionale și deontologice – Incompatibilitatea calității de călugăr cu exercitarea profesiei de avocat”

În cauza C-431/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat, Grecia), prin decizia din 29 iunie 2017, primită de Curte la 17 iulie 2017, în procedura

Monachos Eirinaios, kata kosmon Antonios Giakoumakis tou Emmanouil

împotriva

Dikigorikos Syllogos Athinon,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, doamna R. Silva de Lapuerta, vicepreședintă, domnii J.-C. Bonichot, A. Arabadjev și T. von Danwitz, doamna C. Toader, domnul F. Biltgen, doamna K. Jürimäe și domnul C. Lycourgos, președinți de cameră, domnii J. Malenovský, E. Levits, L. Bay Larsen (raportor), M. Safjan, C. Vajda și S. Rodin, judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,

grefier: doamna L. Hewlett, administratoare principală,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 18 septembrie 2018,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Monachos Eirinaios, kata kosmon Antonios Giakoumakis tou Emmanouil, de A. Charokopou, dikigoros;
- pentru Dikigorikos Syllogos Athinon, de D. Vervesos și de P. Nikolopoulos, dikigoro;
- pentru guvernul elen, de M. Tassopoulou, în calitate de agent;

* Limba de procedură: greaca.

- pentru guvernul neerlandez, de K. Bulterman și de L. Noort, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de H. Tserepa-Lacombe și de H. Støvlbæk, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatei generale în ședința din 19 decembrie 2018,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 3 alineatul (2) din Directiva 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea (JO 1998, L 77, p. 36, Ediție specială, 06/vol. 3, p. 24).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Monachos Eirinaios, kata kosmon Antonios Giakoumakis tou Emmanouil (călugărul Ireneos, născut Antonios Giakoumakis, fiul lui Emmanouil, denumit în continuare „călugărul Ireneos”), pe de o parte, și Dikigorikos Syllogos Athinon (Asociația Baroului din Atena, Grecia, denumită în continuare „DSA”), pe de altă parte, în legătură cu refuzul acestei autorități de a admite cererea sa de înscriere în tabloul special al Baroului din Atena în calitate de avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Considerentele (2), (6) și (8) ale Directivei 98/5 au următorul cuprins:

„(2) întrucât [D]irectiva [89/48/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durată minimă de trei ani (JO 1989, L 19, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 76)] are ca obiectiv integrarea avocatului în profesie în statul membru gazdă și nu urmărește să modifice normele profesionale aplicabile în acel stat și nici să sustragă avocatul respectiv de la aplicarea acestor norme;

[...]

(6) întrucât adoptarea de măsuri la nivelul Comunității se justifică, de asemenea, deoarece numai câteva state membre permit deja pe teritoriul lor exercitarea activităților de avocat, în alt mod decât prin prestare de servicii, de către avocații din alte state membre care profesează sub titlul profesional din țara lor de origine; întrucât, cu toate acestea, în statele membre în care există această posibilitate, modalitățile privind, de exemplu, domeniul de activitate și obligația de a se înregistra la autoritățile competente diferă considerabil; întrucât o astfel de diversitate de situații se traduce prin inegalități și denaturări ale concurenței între avocații din statele membre și constituie un obstacol în calea liberei circulații; întrucât numai o directivă de stabilire a condițiilor de exercitare a acestei profesii, în alt mod decât prin prestare de servicii, de către avocații ce profesează sub titlul profesional din statul membru de origine are capacitatea să soluționeze aceste dificultăți și să ofere aceleași oportunități avocaților și justițiabililor în toate statele membre;

[...]

(8) întrucât este necesar ca avocații menționați în prezenta directivă să aibă obligația de a se înregistra la autoritatea competentă din statul membru gazdă pentru ca aceasta să se poată asigura că ei respectă normele profesionale și deontologice din acel stat; [...]"

4 Articolul 1 alineatele (1) și (2) din această directivă prevede:

„(1) Prezenta directivă are ca obiect facilitarea exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat cu titlu independent sau salariat într-un alt stat membru decât cel în care s-a obținut calificarea profesională.

(2) În sensul prezentei directive:

[...]

(b) «stat membru de origine» înseamnă statul membru în care un avocat a obținut dreptul de a utiliza unul dintre titlurile profesionale menționate la litera (a), înainte de a exercita profesia de avocat într-un alt stat membru;

(c) «stat membru gazdă» înseamnă statul membru în care un avocat profesează în conformitate cu dispozițiile prezentei directive;

(d) «titlu profesional din statul membru de origine» înseamnă titlul profesional utilizat în statul membru în care un avocat a dobândit dreptul de a folosi acest titlu oficial de calificare înainte de a exercita profesia de avocat în statul membru gazdă.

[...]"

5 Potrivit articolului 2 primul paragraf din directiva menționată:

„Orice avocat are dreptul să exercite cu caracter permanent activitățile menționate la articolul 5 în oricare alt stat membru, sub titlul profesional din statul membru de origine.”

6 Articolul 3 din aceeași directivă, intitulat „Înregistrarea la autoritatea competentă”, prevede la alineatele (1) și (2):

„(1) Un avocat care dorește să profeseze într-un alt stat membru decât cel în care și-a obținut calificarea profesională este obligat să se înregistreze la autoritatea competentă din acel stat.

(2) Autoritatea competentă din statul membru gazdă înregistrează avocatul pe baza prezentării unui certificat care atestă înregistrarea lui la autoritatea competentă din statul membru de origine. [...]"

7 Articolul 6 din Directiva 98/5, intitulat „Norme profesionale și deontologice aplicabile”, prevede la alineatul (1):

„Indiferent de normele profesionale și deontologice care i se aplică în statul membru de origine, avocatul care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine se supune aceluiași norme profesionale și deontologice ca și avocații care profesează sub titlul profesional corespunzător din statul membru gazdă, în ceea ce privește toate activitățile pe care le exercită pe teritoriul acestuia.”

Dreptul elen

- 8 Republica Elenă a transpus Directiva 98/5 în dreptul său intern prin Proedriko Diatagma 152/2000, Diefkolynsi tis monimis askisis tou dikigorikou epangelmatos stin Ellada apo dikigorous pou apektisan ton epangelmatiko tous titlo se allo kratos-melos tis EE (Decretul prezidențial 152/2000 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat în Grecia de către avocați care au obținut un titlu profesional într-un alt stat membru al Uniunii Europene) din 23 mai 2000 (FEK A' 130).
- 9 Articolul 5 din acest decret prezidențial prevede la alineatele (1) și (2):
- „(1) Pentru exercitarea profesiei în Grecia, avocatul trebuie să se înscrie în tabloul baroului din circumscripția în care intenționează să își exercite activitatea; el trebuie să își mențină un birou în aceeași circumscripție.
- (2) Consiliul de administrație al baroului se pronunță cu privire la această includere după ce persoana interesată a depus următoarele documente justificative:
- [...]
- c) un certificat emis de autoritatea competentă din statul membru de origine care a eliberat titlul profesional sau de orice altă autoritate competentă din statul de origine care atestă înscrierea persoanei interesate. [...]
- 10 Articolul 6 din Kodikas dikigoron (Codul profesiei de avocat: Legea 4194/2013, FEK A' 208), intitulat „Condiții necesare pentru a deveni avocat – Impedimente”, prevede la alineatul (6):
- „Avocatul [...] nu poate avea calitatea [...] de călugăr.”
- 11 Din articolul 7 alineatul (1) literele a) și c) din Codul profesiei de avocat reiese că pierde automat statutul de avocat și este radiată din tabloul baroului a cărui membră este persoana care este preot sau călugăr ori care este numită într-o funcție, care ocupă orice post de salariat cu contract de muncă sau care este încadrată în muncă la orice serviciu al unei persoane juridice de drept public sau de drept privat.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

- 12 Călugărul Ireneos, reclamantul din litigiul principal, este călugăr al mănăstirii Petra, situată în Karditsa, Grecia.
- 13 Prin cererea din 12 iunie 2015, călugărul Ireneos a solicitat DSA înscrierea sa în tabloul special al Baroului din Atena (Grecia) ca avocat care a dobândit această calitate profesională într-un alt stat membru, și anume în Cipru.
- 14 La 18 iunie 2015, DSA a respins această cerere în temeiul dispozițiilor naționale privind incompatibilitatea dintre exercitarea profesiei de avocat și calitatea de călugăr, considerând că aceste dispoziții se aplică și avocaților care doresc să își desfășoare activitatea în Grecia sub titlul lor profesional din statul membru de origine.
- 15 La 29 septembrie 2015, călugărul Ireneos a contestat această decizie la Symvoulío tis Epikrateias (Consiliul de Stat, Grecia).

- 16 În susținerea acțiunii formulate, acesta invocă în special neconformitatea legislației naționale cu dispozițiile Directivei 98/5, pentru motivul că această legislație ar impune o condiție care nu este prevăzută de această directivă. Or, directiva menționată ar face o armonizare completă a normelor privind condițiile de înscriere, la autoritatea competentă din statul membru gazdă, a avocaților care au obținut o calificare profesională într-un alt stat membru.
- 17 DSA susține în esență că legislația națională potrivit căreia călugării nu pot fi avocați este justificată de norme și de principii fundamentale care reglementează exercitarea profesiei de avocat în statul membru gazdă.
- 18 În această privință, potrivit autorității menționate, calitatea de călugăr nu îi permite acestuia să prezinte, în conformitate cu aceste norme și cu aceste principii, garanții cum ar fi, printre altele, independența față de autoritățile ecleziastice de care aparține, posibilitatea de a se consacra în întregime exercitării profesiei de avocat, aptitudinea de a gestiona cauze într-un context conflictual, stabilirea sediului său real în circumscripția tribunalului de mare instanță în cauză și respectarea interdicției de a furniza servicii cu titlu gratuit.
- 19 Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat) ridică problema interpretării articolului 3 din Directiva 98/5. Având în vedere cerințele care decurg din normele profesionale și deontologice naționale cărora le sunt supuși avocații în statul membru gazdă, care nu permit unui călugăr să exercite profesia de avocat, instanța de trimitere se întreabă dacă autoritatea națională competentă din statul membru respectiv are, în pofida acestui fapt, obligația de a înscrie un călugăr în vederea exercitării de către acesta a profesiei de avocat sub titlul profesional obținut în statul membru de origine.
- 20 Potrivit instanței menționate, această problemă se ridică cu atât mai mult cu cât autoritatea competentă din statul membru gazdă ar trebui să constate în mod automat încălcarea de către persoana interesată a respectivelor norme profesionale și deontologice, în temeiul dispoziției naționale care prevede că calitatea de călugăr nu permite îndeplinirea cerințelor și a garanțiilor necesare pentru exercitarea în Grecia a profesiei de avocat.
- 21 În aceste condiții, Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 3 din Directiva [98/5] trebuie interpretat în sensul că înscrierea unui călugăr care aparține de Biserica Greciei în calitate de avocat în tabloul autorității competente din alt stat membru decât cel în care acesta a obținut titlul său profesional, în scopul de a-și exercita în acest stat profesia în temeiul titlului profesional din statul membru de origine, poate fi interzisă de legiuitorul național pentru motivul că, potrivit dreptului național, călugării care aparțin de Biserica Greciei nu pot fi înscriși în tablourile barourilor, întrucât nu există, din cauza statutului acestora, garanțiile recunoscute ca fiind indispensabile pentru exercitarea activității avocațiale?”

Cu privire la întrebarea preliminară

- 22 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 alineatul (2) din Directiva 98/5 trebuie interpretat în sensul că se opune unei legislații naționale care interzice unui avocat care are calitatea de călugăr, înscris ca avocat la autoritatea competentă din statul membru de origine, să se înregistreze la autoritatea competentă din statul membru gazdă pentru a-și exercita profesia sub titlul profesional din statul membru de origine, din cauza incompatibilității dintre calitatea de călugăr și exercitarea profesiei de avocat pe care această legislație o prevede.

- 23 Trebuie amintit de la bun început că, potrivit articolului 1 alineatul (1) din Directiva 98/5, aceasta vizează facilitarea exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un alt stat membru decât cel în care s-a obținut calificarea profesională.
- 24 În această privință, Curtea a avut deja ocazia să constate că directiva menționată instituie un mecanism de recunoaștere reciprocă a titlurilor profesionale ale avocaților migranți care doresc să își exercite profesia sub titlul profesional obținut în statul membru de origine (Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi, C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 36, precum și jurisprudența citată).
- 25 În plus, astfel cum reiese din considerentul (6) al Directivei 98/5, prin aceasta din urmă, legiuitorul Uniunii a intenționat printre altele să elimine disparitățile dintre normele naționale privind condițiile de înregistrare la autoritățile competente, care se aflau la originea unor inegalități și a unor obstacole în calea liberei circulații (Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi, C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 37, precum și jurisprudența citată).
- 26 În acest context, articolul 3 din Directiva 98/5 realizează o armonizare completă a condițiilor prealabile necesare pentru exercitarea dreptului de stabilire conferit de această directivă, prevăzând că un avocat care dorește să profeseze într-un alt stat membru decât cel în care și-a obținut calificarea profesională este obligat să se înregistreze la autoritatea competentă din acel stat membru, care trebuie să efectueze această înregistrare „pe baza prezentării unui certificat care atestă înregistrarea lui la autoritatea competentă din statul membru de origine” (Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi, C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 38, precum și jurisprudența citată).
- 27 În această privință, Curtea a statuat deja că prezentarea la autoritatea competentă din statul membru gazdă a unui certificat care atestă înregistrarea la autoritatea competentă din statul membru de origine este singura condiție care poate exista pentru înregistrarea persoanei în cauză în statul membru gazdă, care îi dă posibilitatea să profeseze în acest din urmă stat membru în temeiul titlului său profesional din statul membru de origine (Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi, C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 39, precum și jurisprudența citată).
- 28 Prin urmare, este necesar să se considere că avocații care au dobândit dreptul de a folosi acest titlu profesional într-un stat membru, cum este reclamantul din litigiul principal, și care prezintă la autoritatea competentă din statul membru gazdă certificatul de înregistrare la autoritatea competentă din acest prim stat membru trebuie considerați că îndeplinesc toate condițiile necesare pentru înscrierea la autoritatea competentă a statului membru gazdă sub titlul profesional obținut în statul membru de origine.
- 29 Această concluzie nu este repusă în discuție de faptul că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 98/5 supune avocatul care profesează într-un stat membru gazdă sub titlul profesional din țara sa de origine, indiferent de normele profesionale și deontologice care i se aplică în statul membru de origine, acelorași norme profesionale și deontologice ca cele la care sunt supuși avocații care profesează sub titlul profesional corespunzător din statul membru gazdă pentru toate activitățile desfășurate pe teritoriul acestuia.
- 30 Astfel, trebuie să se facă distincție, pe de o parte, între înregistrarea la autoritatea competentă din statul membru gazdă a unui avocat care dorește să își desfășoare activitatea în acest stat membru sub titlul profesional din țara sa de origine, care este supusă, conform articolului 3 alineatul (2) din această directivă, numai condiției menționate la punctele 26-28 din prezenta hotărâre, și, pe de altă parte, exercitarea propriu-zisă a profesiei de avocat în statul membru respectiv, care presupune ca acest avocat să fie supus, în temeiul articolului 6 alineatul (1) din această directivă, normelor profesionale și deontologice aplicabile în același stat membru.

- 31 În această privință, trebuie amintit că aceste norme, spre deosebire de cele privind condițiile prealabile necesare pentru înscriere, nu au făcut obiectul armonizării și, prin urmare, pot diferi considerabil de cele în vigoare în statul membru de origine. În plus, astfel cum confirmă articolul 7 alineatul (1) din această directivă, nerespectarea normelor respective poate conduce la aplicarea sancțiunilor prevăzute în dreptul statului membru gazdă. Aceste sancțiuni pot include, dacă este cazul, radierea din baroul în cauză din acest stat membru (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 decembrie 2010, Jakubowska, C-225/09, EU:C:2010:729, punctul 57).
- 32 În speță, din indicațiile furnizate de instanța de trimitere reiese că, potrivit autorității competente din statul membru gazdă, exercitarea profesiei de avocat de către un călugăr nu ar îndeplini garanțiile precum cele menționate la punctul 18 din prezenta hotărâre, care, în temeiul dreptului statului membru respectiv, sunt necesare pentru exercitarea acestei profesii.
- 33 În această privință, trebuie să se amintească faptul că legiuitorului național îi este permis să prevadă astfel de garanții atât timp cât normele stabilite în acest scop nu depășesc ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor urmărite. În special, lipsa unui conflict de interese este indispensabilă exercitării profesiei de avocat și implică, printre altele, faptul ca avocații să fie independenți față de autorități, din partea cărora nu trebuie să sufere nicio influență.
- 34 Această posibilitate oferită legiuitorului național nu poate însă să îi permită să adauge la condițiile prealabile necesare pentru înscrierea la autoritatea competentă din statul membru gazdă, care, astfel cum s-a amintit la punctul 26 din prezenta hotărâre, au făcut obiectul unei armonizări complete, condiții suplimentare referitoare la îndeplinirea unor cerințe profesionale și deontologice. Or, a refuza unui avocat care dorește să profeseze în statul membru gazdă sub titlul profesional din statul membru de origine înscrierea la autoritățile competente ale acestui stat membru numai pentru motivul că are calitatea de călugăr ar echivala cu adăugarea unei condiții de înscriere la cele care figurează la articolul 3 alineatul (2) din Directiva 98/5, o astfel de adăugare nefiind însă autorizată de această dispoziție.
- 35 Pe de altă parte, astfel cum s-a amintit la punctul 33 din prezenta hotărâre, normele profesionale și deontologice aplicabile în statul membru gazdă trebuie, pentru a fi conforme cu dreptul Uniunii, în special să respecte principiul proporționalității, care presupune că acestea nu depășesc ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor urmărite. Revine instanței de trimitere sarcina de a efectua verificările necesare cu privire la norma de incompatibilitate în discuție în litigiul principal.
- 36 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 3 alineatul (2) din Directiva 98/5 trebuie interpretat în sensul că se opune unei legislații naționale care interzice unui avocat care are calitatea de călugăr, înscris ca avocat la autoritatea competentă din statul membru de origine, să se înregistreze la autoritatea competentă din statul membru gazdă pentru a-și exercita profesia sub titlul profesional din țara sa de origine, din cauza incompatibilității dintre calitatea de călugăr și exercitarea profesiei de avocat pe care această legislație o prevede.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 37 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Articolul 3 alineatul (2) din Directiva 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea, trebuie interpretat în sensul că se opune unei legislații naționale care interzice unui avocat care are calitatea de călugăr, înscris ca avocat la autoritatea competentă din statul membru de origine, să se înregistreze la autoritatea competentă din statul membru gazdă pentru a-și exercita profesia sub titlul profesional din țara sa de origine, din cauza incompatibilității dintre calitatea de călugăr și exercitarea profesiei de avocat pe care această legislație o prevede.

Semnături